

След всичко казано до тук смятаме, че е изключително важно, когато се занимаваме с деца с нарушения от аутистичния спектър и интелектуални затруднения, да насочим усилията си към разрешаване на основния проблем, а именно фактът, че по една или друга причина те отказват да прекарат достатъчно време в нашия интерактивен свят. Това е първото нещо, което трябва да променим.

ИЗВОД

Превенция на предизвикателното поведение

- Новите предмети и събития да се въвеждат бавно и постепенно.
- Полагане на усилия за овладяване на околната среда, така че детето/ученикът с аутизъм да се чувства комфортно.
- Избягване на отвличаща информация, когато детето/ученикът е заето с определена дейност, осигуряване на индивидуално пространство, когато е необходимо.
- Постепенно и поэтапно въвеждане на детето/ученика с аутизъм в света на другите и в сферата на социалните взаимоотношения /разходка в парка, среща и контакт с други деца, посещение на обществени места/.

Работа с деца- аутисти

От важност е то да получава одобрение при всяко успешно изпълнение на поставена задача.

За развитието на детето/ученика се налага образователните занимания да се водят по съобразена програма.

Изисква се отделяне на специално внимание от страна на педагога.

Занятията да се провеждат със сътрудничеството на психолог.

Съвети и практики

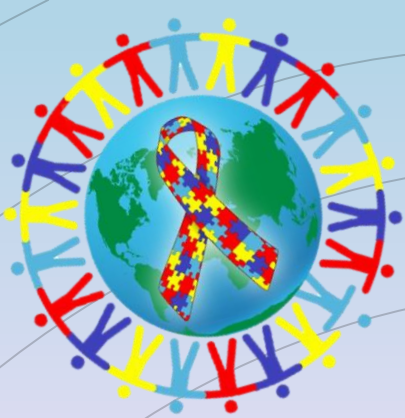

- *Запознайте се със сензорните възприятия и дефицити на конкретното дете. Това може да са незначителни за околните звуци, предмети, храни и т.н.. Трябва да опитаме да ги отстраним или намалим.*
- *В първите дни и седмици от адаптацията позволете на детето да бъде встрани от групата/класа, за да се почувства то сигурно и да приеме новата среда. Не допускайте обаче това да се превърне в ежедневие!*

Използвайте всякакъв вид визуално онагледяване – символни картинки, визуални разписания на дейностите за деня, визуални подсказки за груповите правила.

- *Подканяйте го да седне до другите, дори и само, за да ги наблюдава.*
- *Взаимодействайте с детето, не с неговия асистент /ако има такъв/ – той би следвало да го подкрепи във взаимодействието с децата, но не и да взаимодейства вместо него.*
- *Стремете се към напредък като осигурявате възможности за такъв.*

Да работи върху поставена задача, като участва в дейност в продължение на /5-10-15/ минути.

По възможност дейността да се довършва до край.

Пускане на монети в касичка, нанизване на гердан от едри фигури, макарони, нарязани сламки и др.

Развитие на когнитивните умения и на моториката

- Групиране на предмети по външен признак /форма, цвят, големина, височина и др./.
- Вграждане на фигури в дъски на Сеген.
- Сглобяване на разрязани фигури или пъзели.
- Общуване и работа с карти форми /картинки/, обогатяване на представите за обекти от околната среда, за природни явления и процеси.
- Рисуване с различни рисувателни техники и материали /моливи, водни, темперни, маслени бои.
- Рязане на фигури и апликиране с помощ от специалисти, работа с пластични материали.
- Писане с подкрепа от специалист.
- Ограмотяване във възможната степен – заучаване на азбуката и изграждане на умения за четене и писане.

Развитие на речта и на уменията за комуникиране

Албум за развитие на речта по система ПЕКС.

Система за комуникация чрез снимки, която се използва за

по-бързо развиване на комуникативни умения/.

Makaton /Макатон/ - езикова програма, използваща знаци, символи и реч за подпомагане на комуникацията.

Изграждане на количествени представи и овладяване на умения за извършване на /елементарни/ аритметични действия с богато онагледяване.

Музикални дейности: слушане на музика, ритъмни движения, танцуване/изграждане на метроритмичен усет, емоционален релакс/.

Умения за самообслужване

Изграждане на
умения за
събличане и
обличане.

Самообслужване
в тоалетна, баня.

Подреждане на
кът, работно
място, собствена
стая.

Боравене с
прибори за
храна.

*Сензитивни
способности и умения.
Пространствено -
времева ориентация*

*Да съпоставя и да
посочва 4 цвята, при
наличие на реч да ги
назовава.*

*Да разпознава
гладка/грапава
повърхност, мек/твърд
материал и да подава
съответен знак за
разпознаване.*

*Да казва дали един
предмет е тежък или
лек, да ги подава
последователно при
назовавяне, ако липсва
реч.*

*Да поставя предмети
зад, до, пред, върху друг
предмет.*

*Изграждане на
елементарни времеви
представи – сутрин,
обед, вечер, вчера, днес,
утре, сезони /без
месеци/.*

*Наблюдение на
природни явления –
вятър, дъжд, листопад,
снеговалеж/.*

Поведение

- *Да осъзнава и реагира адекватно на прости /сложни/ инструкции :*
  - *да измие ръцете си, зъбите си;*
  - *да заеме определено място;*
- *Да борави с помагала и пособия.*
- *Да разбира изискванията на групови правила и социални норми на поведение и да контролира поведението си съобразно техните изисквания /във възможната степен/.*
- *Да работи в екип определено време с подкрепа от ресурсен учител, психолог, логопед.*
- *Да взема участие в игра с друго дете в продължение на определено време, да споделя играчки.*

Полезни дейности

Животните помагат на децата с аутизъм, но точно по какъв начин, все още не е ясно - заявява Джеймс Грифин. Кучетата биха могли да помогнат на децата с аутизъм да научат повече за живите същества, за техните чувства и нужди.

Той заключава, че въвеждането на обслужващи кучета намалява нивата на кортизола, предизвикващ разрушително поведение, присъщи на някои от децата с аутизъм.

«Ритъм терапията» помага на деца с разстройство от аутистичния спектър и съдейства за повишаване нивото и продължителността на концентрация на вниманието - твърди Мартин Иванов - единственият ритъм-терапевт в България.

Конна езда

Пясъчна терапия

Плуване /с делфин/

ВАЖНО Е УЧИТЕЛЯТ ДА:

- Не говори високо;*
- Не прави резки движения;*
- Не гледа втренчено детето в очите;*
- Използва ясен и недвусмислен език, избягва хумор, ирония, сарказъм, умалителни имена и псевдоними;*
- Е кратък и конкретен;*
- Представя отделните задачи във вид на инструкции и схеми.*

Поведение на учителя при работа с деца от аутистичен спектър

- *Учителят трябва да се съсредоточи върху това, което детето може да прави по-добре, отколкото върху това, което не може да прави. Трябва да потърси неговите силни страни и да ги използва в работата с него.*

Има три неща, които учителят може да направи, за да изрази ентузиазма си:

- *промяна на тона;*
- *промяна на изражението на лицето;*
- *промяна на движенията на тялото.*

Създаване на структурирана среда в класната стая

- *Ученици с по-ниска степен на функциониране и слаб самоконтрол имат нужда от по-силно структурирана среда, повече граници, повече визуални ориентири.*

В стаята е хубаво да има:

- *Ясни физически и визуални граници;*
- *Свеждане до минимум на всички визуални и звукови дразнителни;*
- *Създаване на зони за преподаване;*
- *Програмата на децата с аутизъм да е ясна - с картинки, разпознаваеми думи или комбинирано;*
- *Системи на работа - от ляво на дясно и от горе на долу;*
- *Зрителна организация на пространството.*
- *Хубаво е да има малък кът за почивки в рамките на класната стая.*

Обучението в училище на децата от аутистичния спектър и интелектуални затруднения започва от 7 годишна възраст, като в зависимост от решението на Регионалния център за подкрепа процеса на приобщаващото образование те биват насочени или за интеграция в общообразователното училище и там работят с помощта на ресурсен учител или се насочват към Център за образователна подкрепа /бившите помощни училища/, където работят в класове с деца с интелектуални затруднения. Няма обособени класове или училища за деца с аутизъм. Някои Центрове към Неправителствени организации извършват тази услуга за работа с деца от аутистичния спектър, но те нямат образователен статут. В общообразователното училище обикновено отиват деца от аутистичен спектър с по висока функционалност. Там обаче те са лишени от така важните за тях условия на работна среда като чистота откъм стимули и структуриране. Няма постоянната подкрепа на специалния педагог. В тази среда детето има много модели на подражание, но винаги има опасност да получи и лош пример, а за съжаление децата от аутистичния спектър не могат да филтрират правилно от неправилно, добро от зло. Тук програмата не е пригодена специално за деца с аутизъм и трябва да се работи по Индивидуален План и Програма, което е трудно, особено ако класът е с един учител. Академичните знания са приоритет, а не бива да е така докато не се научи детето да общува.

В Образователния център важат почти същите неща, които изброихме и за общообразователния клас. Разликата тук е, че с детето работят специалисти, които прилагат различни техники и винаги има резултати/ по- малки или по- големи/. Детето има своята среда на самостоятелност и липсват сензорните стимули на общообразователната класна стая

Родителите

Включването на семейството е съществена част от учебния процес.

Никой не познава детето по-добре от родителите и определено те са най-загрижени и най-стресирани от дефицитите на детето. Прекарват много време с него и могат да го използват, за да генерализират успехите от наученото в нормалното всекидневие.

Родителите могат да използват времето на детето, извън интензивната програма в училище, за да развиват игрови и социални умения, и умения за самообслужване.

Желателно е още от ранна възраст децата с диагноза от аутистичния спектър, да работят заедно с добре обучените си родители и специалисти за преодоляване на основния проблем-липса на интерес към останалите хора или невъзможност/нежелание/ за приобщаване към външния свят.

И накрая онова, което най-много ще ни помогне, при работата ни с деца от аутистичният спектър, изказано с три думи:

Търпение! Търпение! Търпение!

За да бъдем победители заедно!

Източници:

Наръчник от фондация „Карин дом“ - <https://karindom.org>

РЗИ – Пловдив - Здравна просвета - <http://riokozpd.com>

<https://www.puls.bg/zdrav-um-c-31/autizm-zhivot-v-svoi-sobstven-sviat-n-4672>

<http://www.kenguru.bg/kakvo+se+krie+zad+autizma>

